

MA2201 / TMA4150

- * Grupper (abelske, undergrupper, sykliske grupper, permutasjonsgrupper)
  - grunnleggende abstrakt algebraisk struktur
  - matematikk, matematisk fysikk, kjemi, ...
- * Restklasser, faktorgrupper, homomorfier, gruppevirkninger, Sylowteori
- * Ringer (= grupper med ekstra struktur)
- * Kropper (= ringer med ekstra struktur)

1.-4. Grupper

Def: La S være en mengde. En binær operasjon $*$ på S er en funksjon

$$S \times S \longrightarrow S$$
$$(a, b) \longmapsto a * b$$

Eksempler: (1) $S = \mathbb{Z}$, $*$ = addisjon

(2) $S = \mathbb{Z}$, $*$ = multiplikasjon

(3) $S = \mathbb{R}$, $a * b = \pi$ for alle $a, b \in \mathbb{R}$

(4) $S = C[0, 1] = \{f: [0, 1] \rightarrow \mathbb{R} \mid f \text{ kont}\}$, $*$ = addisjon av funksjoner: $(f+g)(x) = f(x) + g(x)$

(5) $S = P_{\mathbb{R}}^4(x) = \{p(x) \mid p(x) \text{ polynom}^m / \text{koeff i } \mathbb{R}, \text{ deg } p(x) \leq 4\}$
 $= \{a_0 + a_1x + a_2x^2 + a_3x^3 + a_4x^4 \mid a_i \in \mathbb{R}\}$

$*$ = addisjon av polynomer

Def: En gruppe $(G, *)$ er en ikke-tom mengde G sammen med en binær operasjon $*$ på G (dvs funksjon $G \times G \rightarrow G$, $(a, b) \mapsto a * b$) slik at

(1) Operasjonen $*$ er assosiativ: $g * (h * k) = (g * h) * k \quad \forall g, h, k \in G$

(2) Identitetselement finnes: $\exists e \in G$ slik at $e * g = g = g * e \quad \forall g \in G$.

(3) Inverser finnes: $\forall g \in G$ finnes en $h \in G$ med $g * h = e = h * g$

Grupper er abelske hvis i tillegg:

(4) Operasjonen $*$ er kommutativ: $g * h = h * g \quad \forall g, h \in G$.

Eksempler: (1) $(\mathbb{Z}, +)$ er en abelsk gruppe:

- (1) addisjon er assosiativ
- (2) $e=0$ er id-elt: $0+n=n+0=n \quad \forall n \in \mathbb{Z}$
- (3) inverser finnes: $\forall n \in \mathbb{Z}$ er $n+(-n)=(-n)+n=0$
- (4) addisjon er kommutativ

(2) $(\mathbb{Z}, \cdot)$ er ikke en gruppe:

- (1) (2) + (4) ok (id-elt er $e=1$)
- (3) ikke ok: for elementet $3 \in \mathbb{Z}$ finnes ingen $n \in \mathbb{Z}$ med $3 \cdot n = 1$.

(3) $(\mathbb{Q}, +)$, $(\mathbb{R}, +)$, $(\mathbb{C}, +)$ er abelske grupper med

$$(\mathbb{Z}, +) \subset (\mathbb{Q}, +) \subset (\mathbb{R}, +) \subset (\mathbb{C}, +) \quad \text{undergrupper}$$

(4) $(\mathbb{Q} \setminus \{0\}, \cdot)$, $(\mathbb{R} \setminus \{0\}, \cdot)$, $(\mathbb{C} \setminus \{0\}, \cdot)$ er abelske grupper

med 1 som id-elt:

- (1) multiplikasjon er assosiativ
- (2) $e=1$ id-elt
- (3) Inverser finnes: $a \in \mathbb{Q} \setminus \{0\} \Rightarrow \exists b \in \mathbb{Q} \setminus \{0\}$ med $ab=ba=1$
 $a \in \mathbb{R} \setminus \{0\} \Rightarrow \exists b \in \mathbb{R} \setminus \{0\}$ med $ab=ba=1$
 $a \in \mathbb{C} \setminus \{0\} \Rightarrow \exists b \in \mathbb{C} \setminus \{0\}$ med $ab=ba=1$
- (4) multiplikasjon er kommutativ

(5) La $G = M_2(\mathbb{R}) = \left\{ \begin{pmatrix} a & b \\ c & d \end{pmatrix} \mid a, b, c, d \in \mathbb{R} \right\}$ med

$*$ = addisjon av matriser (vi skriver +)

Da er $(M_2(\mathbb{R}), +)$ en abelsk gruppe med $\begin{pmatrix} 0 & 0 \\ 0 & 0 \end{pmatrix}$ som id-elt.

(6) La $G = GL(2, \mathbb{R}) = \{ M \in M_2(\mathbb{R}) \mid M \text{ er invertibel} \}$.

Da er $(GL(2, \mathbb{R}), +)$ ikke en gruppe, for operasjonen + (matriseaddisjon) er ikke en binær op på $GL(2, \mathbb{R})$:

$$\begin{array}{ccc} \begin{pmatrix} 2 & 0 \\ 0 & 2 \end{pmatrix} & + & \begin{pmatrix} -2 & 0 \\ 0 & 0 \end{pmatrix} & = & \begin{pmatrix} 0 & 0 \\ 0 & 2 \end{pmatrix} \\ \uparrow & & \uparrow & & \uparrow \\ GL(2, \mathbb{R}) & & GL(2, \mathbb{R}) & & GL(2, \mathbb{R}) \end{array}$$

Mer la istedet $*$ = matrisemultiplikasjon (skriv $\cdot$). Da er

$(GL(2, \mathbb{R}), \cdot)$ en gruppe som ikke er abelsk:

Matrisemultiplikasjon er en binær op på $GL(2, \mathbb{R})$ siden

$$M_1, M_2 \in GL(2, \mathbb{R}) \Rightarrow M_1 \cdot M_2 \in GL(2, \mathbb{R})$$

Id-elt: $e = \begin{pmatrix} 1 & 0 \\ 0 & 1 \end{pmatrix}$

Ikke abelsk: $\begin{pmatrix} 2 & 0 \\ 0 & 1 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} 1 & 0 \\ 0 & 2 \end{pmatrix} \neq \begin{pmatrix} 1 & 0 \\ 0 & 2 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} 2 & 0 \\ 0 & 1 \end{pmatrix}$

(7) $(C[0,1], +)$ er en abelsk gruppe med id-elt funksjonen $f: [0,1] \rightarrow \mathbb{R}$ gitt ved $f(x) = 0 \forall x \in [0,1]$.

(8) $(P_{\mathbb{R}}^4(x), +)$ er en abelsk gruppe med id-elt polynom $p(x) = 0$.

(9) $SL(2, \mathbb{R}) = \{ M \in M_2(\mathbb{R}) \mid \det(M) = 1 \} \subset GL(2, \mathbb{R})$.

Siden $\det(M_1 M_2) = \det(M_1) \cdot \det(M_2)$ er matrixmultiplikasjon en binær operasjon på $SL(2, \mathbb{R})$. Videre gjelder

$$M \in SL(2, \mathbb{R}) \Rightarrow M^{-1} \in SL(2, \mathbb{R})$$

$\Rightarrow (SL(2, \mathbb{R}), \cdot)$ er en gruppe (ikke abelsk, vis!). Har

$$(SL(2, \mathbb{R}), \cdot) \subset (GL(2, \mathbb{R}), \cdot) \quad \text{undergruppe}$$

(10) Vektorrom er spesielt abelske grupper

(11) $(\mathbb{Z}, +, \cdot)$ er en ring

(12) $(\mathbb{Q}, +, \cdot)$, $(\mathbb{R}, +, \cdot)$, $(\mathbb{C}, +, \cdot)$ er kropp